

LA POESIA CATALANA CONTEMPORÀNIA: UN BREU ITINERARI A LA RECERCA D'UNA TRADICIÓ

1.

Totes les literatures del món occidental pateixen la síndrome del moviment. Quan hi ha un corrent que predomina, els autors en voga utilitzen tots els mitjans perquè el lector obliidi que hi ha altres manifestacions literàries que o bé són diferents, o bé havien estat interessants immediatament abans d'ells. Cauen en la vella rutina de voler matar els pares. Aquest fet és cada cop més evident en el món modern, on els mitjans de comunicació s'han convertit de vegades en els grans aliats de les aparicions agosarades, arriscades, trencadores dels nous autors. Això no vol pas dir, però, que els autors nous puguin aconseguir el seu objectiu. La pròpia literatura, o el conjunt de lectors, la societat o el que la nova teoria de torn afirmi s'encarrega de fer filtrar els autors que persisteixen en unes contingències determinades, les obres que representen fites en el moviment literari anterior. S'assisteix, aleshores, a una activitat de balanceig en què trobar l'equilibri equival a tenir la capacitat per poder destriar quins seran els objectius de la nova fornada d'autors, sense oblidar els vells creadors que malden per mantenir les seves tendències. És un balanceig de vegades dramàtic en què es veu involucrada tota la màquina que la societat contemporània ha format al voltant de la literatura, que ens guardarem prou de titllar com a necessària o innecessària per al seu creixement. Cauen alguns autors, plens d'ira per la impotència de la seva veu que ja no se sent als mitjans de comunicació, i pugen com l'escuma els creadors novells, omplint tots els espais de què són capaços, amb una golafreia abusiva per aconseguir els estratagemes del poder.

La situació descrita és necessària per a la renovació d'una cultura, d'una literatura, sempre i quan aquesta gaudeixi de bona salut. Però pot arribar a tenir conseqüències força negatives, encara que no sempre ha de ser d'aquesta manera, en una altra que o bé és molt més fràgil, o bé és d'un àmbit molt reduït. És, efectivament, aquest darrer element el que entra en joc en la literatura catalana. Fins fa no gaire, encara havíem de tenir en compte també el primer. Si, a més, el terreny no és en la prosa, sinó en la poesia, un gènere que, com se sap, és només de minories, la situació ja és dramàtica fins a un extrem.

L'any 2004, fa només un parell de mesos, un fenomen ha trasbalsat el panorama de la poesia catalana. Es presentà, enmig d'un desplegament de mitjans de comunicació que fins ara no s'havia vist mai, l'antologia *Els imparables*. Nou autors que obrien el llibre amb un manifest bel·ligerant, descarat, però sobretot anacrònic (potser a les avantguardes aquests manifestos tenien algun sentit, principalment perquè anaven acompanyats d'un ideari estètic clarament definit, però en ple segle XXI, després de les malalties del modernisme i el postmodernisme, han perdut qualsevol tipus de credibilitat i de vigència). Es definiren, en el llibre, les línies de la nova i jove poesia catalana, deixaven arraconats els autors de la generació anterior, i proposaven la valoració d'uns autors que, evidentment, fins aleshores havien estat bandejats pels poetes que plàcidament ja havien pres possessió dels pocs llocs que pot oferir el món poètic català. Alhora, ha posat la crítica davant d'un dilema que té un fons totalment maniqueïsta i que, en poc temps, ha fet reduir la visió que fins fa molt poc es podia tenir de la poesia catalana.

2.

Aproximadament cinquanta anys enrere, hi va haver una situació que podria tenir molts paral·lelismes amb l'actual. No pas en la forma, sense manifestos explícits. Aleshores es començava a congriar el camí que possibilitaria l'estat actual. En aquells anys, en plena dictadura del general Franco, els autors catalans no es podien permetre gairebé cap aparició. Dominaven els peus falsos d'impremta, les reunions i els canvis de llibres a les rebotigues, les trobades que esdevenien conspiracions (literàries, i no tan sols) contra el règim; uns fets que segurament tenen encara presents molts lectors polonesos. En aquella situació, el simbolisme o el postsimbolisme, amb la figura del poeta tancat en la seva torre de vori, aliè al que passava al seu voltant, no era la millor opció per a la literatura. I tanmateix, era aquest moviment el que seguia dominant l'escena catalana, on al capdavant figurava una de les personalitats més importants de la literatura catalana moderna: Carles Riba (1893-1959), considerat com un dels últims grans humanistes. Home d'una vasta cultura, les traduccions que realitzà, sobretot dels clàssics grecs i de poetes alemanys, ja li asseguren un lloc d'honor en qualsevol literatura. La seva poesia representa un camí de coneixement on l'absolut i la recerca metafísica esdevenen centrals. El punt àlgid de la seva obra és *Elegies de Bierville* (1943), on expressa el dolorós sotrac que esdevé l'exili per al poeta. Escrit al castell de Bierville, a França, Riba entronca els seus poemes amb les *Elegies romanes* de Goethe i, principalment, amb les *Elegies de Duino* de Rilke. D'aquest darrer fins i tot n'extreu una gènesi molt similar a l'hora de concebre el poema. Escrites en hexàmetres adaptats al català, tant el món grec com la imatge d'aquest a partir dels poetes esmentats i l'exili conflueixen en instants d'autèntica epifania. Sens dubte, és un dels millors llibres de poemes que ha donat la poesia catalana del segle XX.

La figura de Carles Riba era tan important que la tendència poètica a què s'adscribia fou la que predominà en la poesia catalana fins a la seva mort. Malgrat que hi havia intents de projectar els nous corrents poètics que ja feia temps s'havien implantat a Europa, aquests no reeixiren. Els autors hagueren d'esperar el 1959 per poder donar a conèixer una estètica que era més "necessària" per als temps foscos de la dictadura. Una nova estètica que aviat tingué molta acceptació, el públic lector es podia identificar per primera vegada des de feia molt de temps amb el poeta que representava la seva veu, perquè el discurs esdevingué més clar, i el tema del poema no se centrà únicament en la introspecció interior sinó que es mourà al voltant de l'experiència de l'home en una realitat contingent, amb una voluntat de canviar-ne els aspectes desagradables. S'imposà el realisme històric.

3.

La identificació del públic amb el poeta, a qui consideren anostrat i a qui li atribueixen uns valors que personalitzen els valors del poble, i en conseqüència nacionals, és un fet pròpiament del Romanticisme. En la literatura catalana el Romanticisme (conegut com a Renaixença, i amb unes particularitats pròpies) té una doble importància, car no tan sols hi ha l'establiment dels valors nacionals, sinó que alhora esdevé la recuperació de la llengua per a la literatura culta, recuperació encarnada en la figura de Jacint Verdaguer (1845-1902). Autor de dos poemes èpics, el *Canigó* i *L'Atlàntida*, la riquesa del seu llenguatge, i sobretot la varietat formal dels seus versos, en què explota totes les possibilitats rítmiques i mètriques, recuperen la dignitat per a la llengua. Altres aspectes, tant literaris com

no literaris, la temàtica religiosa i patriòtica dels seus poemes, fan d'ell el primer gran poeta popular. Després vindrà Maragall, poeta modernista de ressons nietszcheans i vitalistes.

És un altre cop en una època d'enfrontament amb el poder establert que apareix el tercer poeta popular: Salvador Espriu (1913-1985). Aquest poeta esdevé la veu de la resistència davant de la dictadura franquista. A diferència dels poetes anteriors, la poesia d'Espriu és deliberadament difícil, amb un rigor i una dedicació per l'obra perfecta que no té equivalent en cap altre autor català contemporani. També, com tot poeta popular, ha estat fruit d'una sèrie de lectures parcials, esbiaixades, simplificades. I tanmateix, Espriu és el constructor d'un edifici poètic singular, propi, que té el seu eix en la reflexió al voltant de la mort. El coneixement de les cultures jueva i grega, el *Llibre dels morts* egipci, són les fonts en una poesia que s'aparta dels corrents imperants a Europa. Si abans podríem parlar d'un cert retard en la mort del simbolisme i la introducció del realisme històric, ara podríem parlar de la creació d'un món propi, mític, aliè a qualsevol estètica que hagi traspassat el segle XX. Només la visió mediterrània de la seva poesia podria tenir algun nexa amb la poètica de Salvatore Quasimodo, però els cinc llibres de poemes que conformen el cicle de Sinera (espai mític que crea escrivint el nom del seu poble a l'inrevés, Arenys) no troben equivalent en la poesia contemporània. Si haguéssim de buscar-li més afinitats, es podria afirmar que de vegades sembla un predecessor del poeta anglès Geoffrey Hill. El cicle el formen *Cementiri de Sinera* (1946), *Les hores* (1952), *Mrs. Death* (1952), *El caminant i el mur* (1954) i *Final del laberint* (1955). L'any 1960 apareix el llibre que, d'una banda, representa la plena vigència de l'entrada del realisme històric, i de l'altra, estableix la figura de poeta popular del seu autor. *La pell de brau* és una paràbola per explicar les diferents cultures que conviuen a la Península Ibèrica, i un intent de voler conciliar-les. Alhora denuncia els fets que van conduir a la cruel guerra fratricida que fou la Guerra civil espanyola.

Dins de les files del moviment que comença a despuntar com a realisme històric apareix un jove autor que es convertirà, anys a venir, en el poeta popular més recent: Miquel Martí i Pol (1929-2003). El seu decés, l'any passat, es convertí en un dels esdeveniments més importants de la cultura catalana. Es començà a reflexionar i a discutir sobre el valor de la figura de poeta popular o, si es vol, nacional; i també sobre la vàlua de la seva extensa obra poètica. El lector es pot fer una idea de la gran acceptació de la seva poesia si pensa que era l'únic poeta present a totes les llibreries del país, la seva popularitat trencava les fronteres de la pròpia literatura, i s'endinsava en terrenys com la música (s'ha de valorar la col·laboració amb el cantautor Lluís Llach) i fins i tot l'esport. I tanmateix, la seva poesia no era tan accessible com aquests fets poden fer pensar. L'ús del llenguatge de Martí i Pol, sobri, que combinava amb un gran encert en crear imatges que esdevenien el correlat per a una reflexió de caràcter introspectiu, on predominaven la soledat, l'enfrontament a la buidor que comporta el pas del temps i la lenta desaparició i destrucció d'elements relacionats amb la natura (metàfora de la malaltia que patí el poeta) són les coordenades de la seva poesia. Fou un autor capaç de llegar a la poesia catalana un to gairebé de confessió, amb un ús molt hàbil del decasíl·lab blanc que fluïa en acurats encavallaments de versos. En resultava una aparent naturalitat, com una conversa. Un tipus de poesia que trobarà ressons en el corrent que rep el nom de poesia de l'experiència.

L'espai de poeta popular quedà buit de sobte a la seva mort. Però aquesta no comportà pas un canvi d'estètica, ni de la possibilitat de donar entrada a noves vies d'expressió. Fou una figura ben diferent a la de Riba, i la seva vàlua ha de ser analitzada en

uns paràmetres completament diferents. L'existència de Martí i Pol no exclouïa altres corrents, i la seva obra, literàriament, ha deixat traces poc profundes tant en els autors de la seva generació com en autors més joves.

4.

Un dels moviments més perjudicats a causa de la impossibilitat de coexistència de diferents moviments literaris a la mateixa època ha estat les avantguardes. Potser no tan la primera, contemporània als grans moviments d'avantguarda que hi va haver arreu d'Europa, però que tingué una incidència mínima en la poesia catalana, ja que aquesta patia una absència de tradició que, evidentment, no es podia destruir. Enfront de quines manifestacions s'havia de declarar l'avantguarda, quan el que hi havia era tan fràgil que no necessitava ni un sol cop per esmicolar-se completament?

Els autors de la segona avantguarda van haver d'esperar que uns autors joves, que es rebel·laven en contra del moviment anterior, els recuperessin i els atorguessin el lloc de mestres de la nova generació. Aquells autors formaven part d'un corrent que es formà a finals dels anys vuitanta i que reberen el nom d'una de les editorials independents més creatives i eficaces que ha donat el mercat català: les edicions del Mall. Van recuperar noms com Joan Brossa o Guillem Viladot, i alhora redescobrien autors maleïts però de gran importància com Josep Palau i Fabre (1917). Aquest darrer representa un lligam directe amb la poètica de Rimbaud, la creació del geni, el símbol dut fins a un extrem; i combinat amb la noció de la poesia com a alquímia en què l'alteritat és el motiu central de l'estranyesa en el llenguatge i en la pròpia existència. La seva obra magna *Els poemes de l'alquimista* (1972) representa una de les culminacions d'una estètica que ha estat oblidada i marginada en el conjunt de la poesia catalana. Aquesta obra l'ha situat com una de les figures més interessants de la poesia contemporània en català, i això ja representa tot un triomf. És clar que ha hagut d'esperar un moment en què hi ha hagut una visió més oberta quant a l'actitud lectora.

L'autor que ha esdevingut sense pal·liatius central en el moviment avantguardista ha estat J. V. Foix (1893-1987). Present tant en la primera com en la segona avantguardes, important en totes dues, la radicalitat de la seva proposta s'ha de concebre en el context de la poesia catalana. Per a Foix, l'irracional, les imatges agosarades, les relacions inconnexes que pot arribar a provocar la ment, el joc amb el llenguatge són aspectes de gran rellevància. Però per una altra banda trobem un profund coneixement dels clàssics de la poesia catalana, sobretot de la seva figura màxima i un dels poetes més imponents del segle XV: Ausiàs March. Un coneixement que es tradueix no tan sols en l'ús d'unes formes determinades (com per exemple, el sonet) sinó en un llenguatge ric que recollia i remetia constantment a fonts medievals (el segle XV és el segle d'or de la literatura catalana). Foix era conscient de la manca de tradició que tenia al darrere, i la seva proposta avantguardista no és destructora en absolut, és constructora. Dinamita la tradició al mateix temps que la reelabora en unes coordenades completament noves, innovadores. Amb ell es pot dir que arrela un nou concepte de tradició poètica, un nou concepte del que pot arribar a ser un moviment literari. La seva és una anàlisi en profunditat del fet literari, a diferència d'altres autors que es queden exclusivament en la forma externa de les avantguardes.

Molt lligada a la tradició avantguardista és la poètica de Pere Gimferrer (1945) que l'enllaça amb unes tendències postsimbolistes. Recull les dues vies que representen Josep Palau i Fabre i J. V. Foix, a les quals afegeix la concepció del poema de dos autors fona-

mentals: l'espanyol Vicente Aleixandre, i el mexicà Octavio Paz. El resultat és una de les creacions més consistents de la contemporaneïtat poètica, on actua com a nucli la reflexió sobre el procés d'escriptura poètica. És a dir, dóna entrada de ple a la metapoesia. Gimferrer és una dels poetes més originals que han aparegut en el panorama de tot l'estat espanyol. Recordem que va començar a escriure en castellà, llengua en què va publicar tres llibres, tots amb una molt bona acollida per part de la crítica, i que no fou fins l'any 1970 que no comença a publicar en català, que esdevindrà la llengua ja de creació poètica. És interessant el motiu que addueix per poder realitzar aquest pas, molt en consonància amb la seva teoria poètica. Afirmar que representa un joc de personalitats, com una espècie de miralls giratoris que són una de les imatges clau en els seus poemes.

L'obra de Gimferrer apareix en un moment en què hi ha una renovació en la poesia, just després del realisme històric, i els autors que formen part del moviment poètic corroboren la tendència de destronar els poetes anteriors. És una poètica que gira la mirada a l'interior del llenguatge, que posa en dubte la capacitat del discurs de la realitat. És un fenomen que es produeix arreu d'Europa, a Itàlia per exemple, assoleix un gran ressò, o també a Polònia, que podria tenir alguns punts de referència amb la poesia lingüística dels autors de la Nowa Fala. Ara bé, posats a buscar concomitàncies en la poesia de Pere Gimferrer, potser l'autor amb què tindria més afinitats seria amb una de les veus europees més interessants de l'actualitat: el poeta portuguès Nuno Júdice.

A Catalunya, la figura de Pere Gimferrer apareix com a aïllada, ja que la majoria d'autors que, per proximitat en l'aparició en la palestra literària i en les dates de naixement, podrien formar un grup generacional afí, adopten altres coordenades per a la seva poesia. Aquest fet representa una de les tendències més evidents en la poesia catalana, fruit de la seva recerca constant de la tradició poètica. No és fins a finals del segle XX que es pot mirar enrere i crear els propis moviments, tendències, poètiques dins el marge de la pròpia llengua, però durant el segle XX el que ha existit ha estat la creació d'unes personalitats que en el seu individualisme buscaven les deus de la poesia en altres literatures europees, principalment l'eix de la poesia francesa i italiana per una banda, i per una altra, la poesia espanyola.

5.

La influència d'arrel anglosaxona, la predominant en tota la segona meitat del segle XX, entra a Catalunya a través d'una altra personalitat única: Gabriel Ferrater (1922-1972). La seva poesia, breu i escrita ja en els anys de maduresa de l'autor, ha esdevingut una de les vies més fructíferes dels futurs creadors. Arran d'aquesta obra poètica s'ha creat tota una generació d'escriptors i, fins i tot podria afirmar, part d'una segona generació. És l'autor de referència que trenca la tendència dels autors joves a reduir-lo al no res. Ferrater es manté com un poeta valorat i admirat sense interrupcions des de la seva mort fins a l'actualitat.

Gabriel Ferrater fou en el seu moment una ruptura en les tendències dominants, però que no es va fer palesa fins anys més tard. En el seu moment, la crítica no s'adonà de la intencionalitat de la seva poètica, i adscriu l'autor en el mateix corrent que el realisme històric. Evidentment, hi havia alguns punts de contacte, com l'ús de la realitat, el de les experiències més immediates i palpables; en canvi, el to completament diferent, el jo poètic que jugava en la construcció del poema, i l'actitud moral entesa en relació amb l'individu enfront d'unes contingències concretes l'allunyaven dels representants del realis-

me històric. La poesia de Ferrater entronca directament amb uns referents de la lírica anglesa que ell mateix s'ocupa d'esmentar. Afirmar que són, entre d'altres, W. H. Auden, Robert Frost o Thomas Hardy. La crítica ha entès aquesta afirmació i declaració de principis del mateix autor com un axioma i l'han repetit fins a la sacietat, sense plantejar-se que en el fons el poeta en recull alguns elements, d'aquests autors, però que el lligam directe no és tan evident (a banda d'alguns poemes que tenen com a model poemes concrets de la tradició anglesa, poemes que gairebé reelabora sense arribar al que podríem anomenar com a plagis). No es deté en la senzillesa aparent de Frost, ni en l'efusió tranquil·la de Hardy. Tal vegada amb Auden té més punts de contacte, el seu discurs no és fàcil. També, a la manera del poeta anglo-americà en els seus poemes llargs, Ferrater crea en el *Poema inacabat* una llarga introspecció de l'actitud moral enfront d'un fet de conseqüències desastroses com és la Guerra civil espanyola.

Més endavant, a Ferrater se'l va classificar dins un moviment anomenat la poesia de l'experiència, seguint-ne la classificació que en feia Langbaum en el seu llibre *The Poetry of Experience*, una poètica que es definia enfront del Romanticisme (principalment el Romanticisme anglès, el jo creat per Wordsworth en el seu *The Prelude*) i que, a partir del concepte de la màscara, la disfressa del poeta dins el mateix poema, com una altra veu, reflexionava sobre l'actitud moral de l'home. Com en el Romanticisme, un dels elements que caracteritzaven aquesta poesia i que en conformaven un dels seus pilars era l'ús de la ironia. En aquest sentit, la poètica de Ferrater n'és un clar exemple, i l'ús d'aquesta figura retòrica amplia els horitzons de la poesia catalana.

Les possibilitats que aporta Ferrater a la creació poètica en català són molt àmplies. Allibera la poesia de la rèmor del simbolisme i de la influència francesa, que havia estat la més important fins aleshores, i d'altra banda, demostra que l'ús d'un llenguatge quotidià no s'ha de tancar en les proclames de la poesia del realisme històric. No és necessària la identificació de la literatura, per bé que pot tenir en compte la realitat ingènua (en el sentit que afirmava Czesław Miłosz tant en el seu discurs del Premi Nobel com en les conferències de Harvard), amb una funció que ha de complir en la societat. La poesia de Ferrater no vol canviar la realitat ni la societat, no vol convèncer ningú, tan sols vol donar compte de l'experiència humana, de les relacions personals i de la consciència del pas del temps.

6.

És difícil de trobar en el món hispànic una etiqueta que hagi estat tan malinterpretada com la de poesia de l'experiència. És evident que moviments com el surrealisme, que tenia la seva gènesi a França, quan passava les fronteres adquiria unes tonalitats diferents, els autors d'un altre país l'impregnaven d'elements que en un principi potser no preveïen els seus fundadors. I això s'esdevé en la majoria de moviments literaris. Però en la poesia de l'experiència assistim a un canvi de perspectiva tan gran que les noves generacions de poetes apliquen aquest terme a una praxi poètica quasi radicalment oposada a la que existia en un principi amb el mateix nom. De la seriositat del plantejament moral que proposava l'estètica de Ferrater es passa a una relació minuciosa de les experiències que el poeta té, on el fet amorós passa a un primer pla, i la reflexió moral queda diluïda en una superficialitat d'anàlisi.

Els autors que pertanyen a aquest corrent tenen la particularitat de combinar dues influències que en un principi tenen pocs elements en comú. Una d'elles és la de Ferrater,

i l'altra representa un altre descobriment tardà: Joan Vinyoli (1914-1984). A partir de la dècada dels 70, la figura de Joan Vinyoli adquireix una aura de mestratge que creixerà fins a la seva mort i en anys posteriors. La primera producció d'aquest poeta s'emmarca en el postsimbolisme, i té com a principals mentors a Carles Riba i sobretot a Rainer Maria Rilke, de qui en va fer belles traduccions. Posteriorment, la seva producció deriva vers una reflexió sobre el pas del temps i la buidor del món contemporani. Sense abandonar algunes reminiscències simbolistes, la seva poesia es despulla de qualsevol element innecessari, hi ha una fusió d'elements reals a través del símbols, o d'elements simbòlics a través de la realitat. La realitat té plena vigència a partir de la transformació que hi opera l'element simbòlic, i aleshores s'entra en el símbol del poema per atènyer un tercer nivell que retorna a la realitat per poder-la analitzar. És la seva poesia un pas més enllà del postsimbolisme, un pas per conciliar les esferes en què podem percebre la realitat.

En el context presentat, és lògic que la seva proposta hagi trobat nous seguidors, en el sentit que encarna l'evolució del simbolisme en un món dominat pel dubte i pel recel enfront de la pròpia realitat. I també és lògic que aquesta proposta s'aliï amb la de Ferrater, on la realitat subjectiva planteja el conflicte de la pròpia acceptació moral i aleshores aquesta realitat s'erigeix com el correlat directe amb el que es pot convertir com un símbol de la conducta humana.

Entre els autors que han sabut conciliar ambdós vessants, sense caure en la simplificació de la poesia de l'experiència, i han creat una obra de força qualitat amb característiques pròpies hi ha principalment Francesc Parcerisas (1944) i Joan Margarit (1938). El primer és l'autor d'un dels llibres crucials de la poesia catalana recent: *L'edat d'or* (1983). La seva poesia, bastida a partir de reflexions entorn de l'experiència moral, amb el recurs d'alguns símbols i amb un ús habitual de referents culturals, es perfila com una de les línies més interessants. Han estat molts els poetes joves que s'han vist enlluernats per aquesta poesia discursiva, aparentment senzilla, que té la base de la construcció no pas en els metres tradicionals sinó en el to conversacional que enllaça la realitat amb la reflexió. *L'edat d'or* proposa un viatge de la mà de Marguerite Yourcenar i l'Hadrià que crea, i d'altra banda, el guia per excel·lència en la literatura: Virgili. Un viatge on es descobreixen els petits paradisos que un pot tenir encara després de les diferents pèrdues a què sotmet la vida. En un cert sentit, és una poesia de caire elegíac.

En la mateixa direcció actua la poesia de Joan Margarit, en aquest moment un dels poetes més prestigiosos, no tan sols en el panorama català, sinó també en la literatura castellana, on les traduccions dels seus llibres (recentment ha aparegut la seva poesia completa en edició bilingüe) són acollits d'una manera molt favorable. Fins i tot, alguns poetes castellans no dubten a qualificar-lo com el millor poeta que escriu actualment a Espanya. De fet, la primera etapa de la seva creació era en llengua castellana, i no fou fins l'any 1981 que no va publicar el primer llibre de poemes en català. D'aleshores ençà, la seva abundant producció s'ha imposat any rere any. En ell conflueixen les dues vies abans iniciades, més un coneixement profund de la poesia europea del segle XX, on es pot trobar tant referències a poetes russos com Mandelxtam o Akhmàtova, com també italians, sense oblidar, lògicament els anglesos, i passant per la poesia espanyola. Així mateix, les al·lusions al món clàssic i a referents culturals i literaris són abundants en la seva poesia. Margarit assoleix una gran naturalitat sense menystenir els aspectes formals, el decasíl·lab és el metre que més utilitza i, sobretot en la primera producció, hi predomina la rima, tan consonant com assonant, aquesta darrera ben poc utilitzada en l'àmbit català. La seva poesia expressa la recança pel món perdut, pel pas ineludible del temps, però que, com en

l'esplèndid poema de Cavafis, el camí, en aquest cas de la pèrdua, és el que ens aporta coneixement. O, parafrasejant l'esplèndid final de l'elegia II (*Elegies de Bierville*) de Carles Riba, el pas de l'experiència, la pèrdua, és rica del que ha donat i pura en la seva ruïna.

Tanca la tríade d'autors que reben la influència anglosaxona el poeta Narcís Comadira (1942). Els primers llibres de Comadira han estat des de sempre considerats com una mena de provatures, en què l'autor recercava la seva pròpia veu. Aquesta és distingible a partir dels anys 80, en què publica alguns dels llibres més importants de les darreres dècades, entre els que destaquen *Enigma* (1985) i *En quarantena* (1990). La poesia de Comadira, filigranada i rica en la seva forma, on destaca l'ús habitual de la rima amb què aconsegueix una gran musicalitat, es descobreix en aquests llibres com una introspecció vers les pors humanes, una dimensió metafísica on l'existència es debat enfront el desig.

En Comadira és absent la petja de Joan Vinyoli, perquè la seva filiació enllaça directament amb Josep Carner (1884-1970), un dels poetes més perfectes quant a l'ús de la forma, defensor del classicisme i creador d'una obra compacta en què l'equilibri s'alia amb un ús ben perfilat de la ironia a l'hora de mostrar, des d'un punt de vista gens agre, els aspectes més nimis i inofensius de la quotidianeïtat.

7.

L'esclat poètic dels anys setanta és fruit de diversos factors, entre els quals no hem d'oblidar la mort del dictador, i la consegüent obertura i possibilitat ja de publicació en català. Però els elements més importants són d'índole literària. Des de la perspectiva que el lector pot tenir tot partint del panorama que arriba fins a aquestes línies, no li serà difícil veure que el que a principis de segle representava una clara mancança, l'absència de tradició, a meitats dels setanta qualsevol poeta ja comença a tenir el pes de la tradició, aquesta ja ha esdevingut un fet, no sense haver passat per moltes dificultats, és cert, però al llarg del segle s'ha fixat ja la vàlua d'alguns autors, les poètiques s'han succeït com havia de ser, i cada nou rei ha destronat l'anterior per poder ocupar un espai poètic propi i establir les noves línies d'actuació. És la primera vegada que es pot parlar d'un funcionament més o menys normal del fet literari. Apareixen noves editorials, encara la qualitat d'una obra passa per davant dels criteris comercials, i la poesia no únicament no se'n ressent sinó que en surt afavorida; i, per damunt de tot, apareix un públic lector en català.

Es donen totes les condicions favorables perquè es pugui assistir a un autèntic esclat, apareix un nombre força elevat de nous autors, i per primera vegada, encara que sigui molt temporalment, poden coexistir diferents tendències alhora. Hi ha la segona generació dels poetes de l'experiència, hi ha la recuperació de veus que havien estat marginades, hi ha un corrent neopopularista que podria enllaçar amb alguns postulats de la Generación del 27 castellana, hi ha propostes agosarades que deriven de les segones avantguardes i del surrealisme. Tot en un moment únic, en una situació irrepètible, en un esclat sense precedents.

D'entre totes les propostes que aparegueren sobresurt, per la seva solidesa i per la innovació i renovació que representa per a la poesia catalana, l'obra de Maria Mercè Marçal (1952-1998). S'hi pot comprovar la consistència de la tradició, a l'ombra d'aquesta l'obra de la poetessa es constitueix com una amalgama de referències, de lectures en un àmbit completament nou. De vegades, crea a redós de la poesia popular combinada amb imatges clarament surrealistes; d'altres, s'endinsa en l'experimentació formal, jugant

amb els sonets i amb les sextines (en una certa relació amb la mateixa activitat que dugué a terme Joan Brossa); i fins i tot d'altres s'endinsa en el vers lliure. Si ha aportat un caire de renovació quant a la forma, aquest encara s'accentua molt més si parlem de la temàtica que és present en la seva poesia. El poema esdevé el lloc d'una introspecció personal, d'una recerca del propi jo a través de l'alteritat i a través de la visió de la dona. Temes com l'amor, com el sexe, la maternitat, la necessitat de mantenir uns lligams amb el propi jo a través de l'altre són els elements fonamentals de la seva poesia. Amb ella les referències de la poesia catalana s'amplien. En un primer moment el lector pot ser remès a la poesia d'Anne Sexton, i principalment a la d'Adrianne Rich, després s'introdueixen les poetesses russes Anna Akhmàtova o Marina Tsvietàieva (de qui ha fet sengles traduccions en col·laboració amb Monika Zgustová). La seva poesia ha esdevingut un mirall per a la línia encetada que arrenca de la consciència d'examinar el món a través de la singularitat de l'ésser femení, una línia que absorbeix aquesta tradició amb tota naturalitat, malgrat que amb una mica de retard.

La importància de Maria-Mercè Marçal en la poesia catalana és deguda també a un altre factor. Juntament amb Ramon Pinyol i Xavier Bru de Sala funden l'editorial Llibres del Mall (1973-1988) en què s'aixoplugava quasi tota la nova poesia jove. És un dels fenòmens literaris i editorials més importants de les darreres dècades. La nova poesia, que es destacava per l'eclecticisme, com ja he apuntat en paràgrafs anteriors, possibilita que hi hagi la lluita pel poder de l'espai, i curiosament sembla que l'espai s'ha eixamplat. Tanmateix, de retruc aquest fet comporta una segona conseqüència, en no haver-hi un espai clarament definit, la crítica es troba desorientada i busca delerosament la sortida a aquesta situació a través del descobriment de noves veus, d'antologies que intenten fixar els poetes que es poden consolidar com a alternativa. En aquest context apareixen poetes d'esclat tardà que ràpidament esdevenen centrals, sigui per la qualitat de la seva obra, sigui pel plantejament radicalment diferent de les seves poètiques. Els dos exemples més paradigmàtics d'aquesta situació són Antoni Puigverd (1954) (publica el primer llibre l'any 1990) i Enric Cassasses (1951) (que publica d'una manera oficial l'any 1991). Aquest darrer autor, que conjuga una gran destresa formal amb una voluntat de relatar els aspectes més quotidians de la vida humana, sense escatimar en elements subversius, escatològics o violents, ha estat seguit per nombrosos autors joves. Cassasses és conegut tant per la seva obra, que ha tingut força acceptació, com també per la imatge de poeta que recull d'una certa tradició maleïda, marginal, que es dedica a posar en escena *performances* de gran efectivitat.

El fet de l'existència d'un itinerari poètic com el que representa Enric Cassasses és saludable per a qualsevol literatura, però ja no ho és tant quan s'intenta presentar aquesta línia com la imperant en la nova poesia. Aquest ha estat un dels errors que últimament s'han comès en les files de la crítica de poesia catalana.

8.

La dècada dels 90 transcorre en una certa fluïdesa, apareixen llibres de poemes remarcables, d'autors que després deixen de publicar, si més no fins l'actualitat, com l'excel·lent *El test de Rorschach* (1992) de Xavier Lloveras. També s'assisteix a l'ascensió i caiguda d'empreses editorials, essent la que obté més ressò l'editorial Columna, que s'havia convertit potser en l'editorial més important de poesia. S'assisteix igualment a l'entrada de noves traduccions, que renoven el panorama literari aportant noves influències.

És paradoxal que després d'haver assolit un nivell comparable a la poesia que existeix arreu, l'entrada d'autors com John Ashbery o Frank O'Hara ha estat tardana, fa dos anys va aparèixer una traducció del primer poeta, i el segon encara no ha estat traduït al català. Cito aquests dos autors perquè és el corrent que s'ha imposat en la poesia moderna europea, només cal veure, per exemple, la repercussió que tenen dins l'àmbit polonès. Ara bé, el fet que no hi hagi traduccions no indica que les influències no existeixin. En els autors més joves es comença a veure una actitud vers la realitat, vers el tractament del llenguatge que deriva tant de les teories postmodernistes com dels poetes que s'han erigit com els seus estendards.

És la revolució imparables en el món modern, els poetes que s'agrupen sota un denominador pretensions que proposen l'alternativa, l'única alternativa a la poesia catalana. Són autors que saben moure's en un món on la imatge és tan important com el producte que s'ofereix i que han sabut manipular els ressorts necessaris per poder aconseguir situar-se en el centre d'atenció de l'actualitat literària. Tanmateix, dins la nòmina d'autors que s'hi presenten, hi ha una gran divergència quant als estils, les poètiques, les influències. No tot sembla tan subversiu com pot semblar a primera vista. La voluntat de ruptura no es tradueix en una praxi poètica radicalment diferent a la que hi havia hagut fins al moment de l'aparició d'aquests autors. Quant a l'actitud lingüística no hi ha tampoc un acord establert, no s'endinsen en la mateixa problemàtica, no hi ha una renovació profunda. Així doncs, on rau la novetat dels imparables, per què tan rebombori en el moment que surt publicada l'antologia? El primer factor és els mitjans de comunicació, per primera vegada l'antologia traspasa les fronteres del gènere, també les de la literatura, i es converteix en un fenomen social. El factor de la novetat sí el podem trobar en la poesia d'alguns d'aquests autors, però no pas en tots. Es podria afirmar que és la primera generació que afronta la poesia com un exercici davant la relativitat del món modern. El tercer factor és el fet d'haver gosat posar en dubte la tradició, una tradició que havia costat tant d'assolir i que alguns autors ja consideraven com intocable. El grup dels imparables, sobretot el que es considera com el nucli dur (Sebastià Alzamora, Hèctor Bofill i Manuel Forcano), ocupa ja un lloc destacat dins la poesia catalana. Són poetes que ja gaudeixen d'una obra força sòlida i que han demostrat les capacitats del seu quefer poètic, de vegades de gran qualitat. Alguns autors, potser els més ressentits amb els imparables, fins i tot dirien que s'han fet un lloc en el terreny del libel. La figura que els imparables han atacat més és la de Josep Carner. Però no tan sols han atacat el que es considera com una de les màximes figures del segle XX català, sinó tots aquells autors que, d'una manera o altra, tenen una filiació amb la seva poesia. Es discuteix el fet de crear una obra bella però que no té cap incidència ni en el lector ni en la realitat. Una obra que és exclusivament per poder ser admirada en la seva bellesa formal i amb l'ús dels diferents recursos lingüístics.

Els imparables demanen una poesia que pugui plantejar un desafiament al lector, segons les paraules dels propis poetes, i que la literatura no sigui un mer passatemps sinó una forma de prolongar la vida, que s'hi involucri. La seva ruptura potser no és tan estètica com d'actitud. Una actitud que pot agradar o no, però que no pot deixar indiferent. Han aparegut en un moment en què és plausible ja poder passar comptes amb la pròpia tradició, en un moment en què fins i tot és saludable. Al cap i a la fi, la solidesa de les propostes que s'han succeït al llarg del segle, i els noms que han destacat per la seva obra asseguruen un lloc prou segur a la poesia catalana contemporània.

SODOBNA KATALONSKA POEZIJA: KRATKO POPOTOVANJE V ISKANJU NEKEGA IZROČILA

Izid antologije »Neustavljivih« je povzročil pretres v panorami katalonske poezije. Antologijo mladih katalonskih pesnikov so močno kritizirali, a pri tem niso nikoli poskušali analizirati, kakšne posledice je imela ta izdaja in iz kakšnih vgibov je sploh nastala. Pričujoči članek govori o katalonski poeziji dvajsetega stoletja, ki je katalonsko literaturo umestila nazaj na evropsko raven, saj po treh stoletjih teme znova poustvarja svojo lastno tradicijo. Antologijo »Neustavljivih« lahko razumemo in analiziramo samo v tem kontekstu.